

Методичка пракса у школској библиотеци

Драгана Грујић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет – Катедра за библиотекарство и информатику
dragana.gr@gmail.com

Сажетак

У жељи да образује савремени, компетентни дипломирани кадар, Катедра за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду је развила предмет Методичка пракса – хоспитовање који је по својим специфичностима постао препознатљив међу предметима на мастер студијама. Практична настава омогућава студентима да примене теоријско знање, стекну базична професионална искуства из наставне праксе у школској библиотеци и формирају основу за даљи развој професионалних компетенција. Кроз предмет Методичка пракса – хоспитовање указује се на нужност практичне наставе у академском образовању студената, као и на значај и могућности активног укључивања школске библиотеке у наставне и ваннаставне активности.

Кључне речи:

школска библиотека, школски библиотекар, сарадник у настави, Катедра за библиотекарство и информатику, образовање, библиотеке у настави, методичка пракса, хоспитовање

Увод

Болоњска декларација, с једне стране, пропигира увођење практичних видова наставе у редовни процес образовања, а са друге стране води рачуна о оптерећености студената. То је један од разлога што они имају све мање праксе током редовног школовања. У жељи да образује савремени, компетентни дипломирани кадар, Катедра за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду је, у потрази за новом парадигмом образовања, развила предмет Методичка пракса – хоспитовање, који је по својим специфичностима постао препознатљив међу предметима на мастер студијама. Овај рад има за циљ да представи садржину и начин реализације предмета, да укаже на значај праксе за развијање професионалних компетенција, као и на значај професије школски библиотекар и могућности активног укључивања школске библиотеке у васпитно-образовни процес.

Осврт на улогу савременог библиотекара

Током историје многи теоретичари истицали су значајну улогу библиотекара. У XVII веку, када

се од библиотекара очекивало да поседује универзално знање, Џон Дјури (John Dury) у делу *The reformed librerie – keeper* описује библиотекара као чувара блага, али и као особу која подстиче на стицање знања¹. Тридесетих година прошлог века Пирс Батлер (Pierce Butler) му приписује прагматичност: „За разлику од његових колега у другим пољима друштвене активности, библиотекар је зачуђујуће незаинтересован за теоретске видове професије ... Библиотекар по свој прилици стоји усамљен у једноставности свога прагматизма...“² Па ипак, многи библиотекари дали су допринос теоријском утемељењу библиотекарства као науке у виду упутства за формирање библиотека (Gabriel Naude 1600–1653), правила за стручну обраду (Antonio Panizzi 1797–1879), оснивања прве школе за библиотекарке (Melvil Dewey 1851–1931), златних библиотечких правила (Shily Ramamrita Ranganathan 1892–1972), начела библиотекарства (Donald John Urquhart 1909–1994)...

¹ John Dury, *The reformed librerie-keeper*, <http://www.readcentral.com/chapters/John-Dury/The-Reformed-Librerie-Keeper-1650/002> (preuzeto 4. 1. 2015).

² Majkl Gorman, *Naše neprolazne vrednosti: bibliotekarstvo u XXI veku* (Beograd: Filološki fakultet Univerziteta, 2007), 27.

Теоријско утемељење библиотекарства као научне дисциплине данас се не може ни формално ни садржински оспорити.

Библиотекари су, посебно са развојем савремене информационо-комуникационе технологије, поред прагматичне, развили комплексну улогу у друштву заснованом на знању. Библиотекар је – каталогизатор, библиограф, менаџер, особа која је овладала савременим технологијама и новом терминологијом како би кориснику пружила потпуну, правовремену информацију. Ипак, чини се да ниједна професија није морала толико да потврђује своју улогу, да се доказује својим учешћем у културним, научним и образовним сегментима друштва како би занимање библиотекарства учинила валоризованим.

Данас у модерној, реформисаној школи библиотекарство представља мултидисциплинарну професију која пред стручни кадар поставља велики број најразличитијих послова. У доба суверене владавине информација библиотекар има могућност, као никада пре, да се афирмише у новом светлу. У стручној литератури појављују се и нови називи за школског библиотекара: Шерил Кроу себе назива „едукатором за библиотечке технологије“³, а у Русији је од 2011. године установљена нова образовна професија – педагог библиотекар⁴.

Према актуелном „Закону о основама система васпитања и образовања“, школски библиотекар, заједно са психологом и педагогом, има статус стучног сарадника који „својим компетенцијама, саветодавним и другим облицима рада унапређује образовно-васпитни рад и сарадњу са родитељима, односно старатељима у установи, да прати остваривање утврђених стандарда постигнућа, пружа подршку наставницима и васпитачима за унапређивање њиховог образовно-васпитног рада, у складу са принципима, циљевима и стандардима постигнућа, помоћ наставницима у развијању индивидуалних образовних планова и помоћ деци, ученицима, родитељима, наставницима и васпитачима, по питањима која су од значаја за образовање и васпитање и развој професионалне каријере

ученика“⁵. Међународне смернице школског библиотекара дефинишу као „припадника стручног, квалификованог особља, одговорног за планирање рада и управљање школском библиотеком. У томе му, ако дозвољавају новчана средства, помаже одговарајуће особље. Он сарађује са осталим учесницима у образовном процесу школе и одржава везе са јавном библиотеком и другим организацијама и појединцима“⁶.

На значај укључивања школске библиотеке у наставни процес указује и Катедра за библиотекарство и информатику на Филолошком факултету Универзитета у Београду организујући на мастер студијама, између осталог, наставу из предмета Библиотека у настави и Методичка пракса – хоспитовање. Имплементацијом ових акредитованих програма остварено је усклађивање са најновијим одредбама „Закона о основама система образовања и васпитања“⁷.

Реализација предмета Методичка пракса – хоспитовање започета је школске 2010/11 акцијом *И ја волим да читам*⁸. У текућој школској години (2014/15) пракса се одвија у основним школама са којима Филолошки факултет у Београду има уговор о сарадњи: ОШ „Дринка Павловић“, ОШ „Ђорђе Крстић“, ОШ „Јанко Веселиновић“ и ОШ „Иван Горан Ковачић“. Број студената који се опредељују за Методичку праксу из године у годину се повећава – прве године је 25 студената изабрало овај предмет, а ове школске године број уписаних на предмету је 62. Методичка пракса – хоспитовање спада у групу изборних предмета, а како је Катедра за библиотекарство и

³ Шерил Кроу, „Шта мотивише на доживотно учење“, у *Деца и библиотеке: зборник радова са међународној научној скупи одржаној у Београду од 5. до 9. октобра 2005*, уредник Александра Вранеш (Београд: Филолошки факултет Универзитета, 2006), 46.

⁴ Миле Пенков, „Нови правилник о раду школских библиотекара“, *Школски библиотекар: онлајн часопис за школске библиотекарске* (2012): 34, http://skolskibibliotekari.edu.rs/sajt/images/dokumenti/Casopis/Skolski_bibliotekar_br_3.pdf (преузето 4. 1. 2015).

⁵ „Закон о основама система образовања и васпитања“, *Сл. гласник РС* бр. 72 (2009).

⁶ „IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке“, *Гласник Народне библиотеке Србије* бр. 1 (2005): 398.

⁷ Према „Закону о основама система образовања и васпитања“, *Сл. гласник РС* бр. 72 (2009), сви студенти који планирају да раде у основним и средњим школама у Србији, од школске 2012/13 године, морају да испуне додатни услов: најмање 36 ЕСПБ из педагошког, психолошког и методичког образовања стеченог на високошколској установи у току 5 година студија (тј. 30 ЕСПБ из предмета наведених области и 6 ЕСПБ праксе у васпитно-образовним институцијама), што је минимум захтева у складу са Европским системом преноса бодова.

⁸ Акција *И ја волим да читам* организована је у сарадњи Секретаријата за социјалну заштиту града Београда и Филолошког факултета у Београду. У овој акцији студенти Катедре за библиотекарство и информатику радили су са расељеном ромском децом школског узраста у учioniцама/библиотекама које је град обезбедио. Видети: Драгана Грујић, „Љубопитљивост и бајковитост“, у *Креативне радионице у школској библиотеци*, уредник Александра Вранеш (Београд: Филолошки факултет, 2011), 62.

информатику интердисциплинарна, могу да га бирају и студенти других група са модула Језик, књижевност, култура.

Предмет Методичка пракса – хоспитовање у школској библиотеци

Методичка пракса омогућава студентима да примене своја теоријска знања и да се упознају са школском библиотеком као саставним делом образовног процеса. Примењујући знања о методици, методичким радњама и активностима приликом припремања и реализације наставних садржаја у школи, студенти стичу базична професионална искуства о наставној пракси у школској библиотеци и формирају основу за даљи развој професионалних компетенција.

Предмет има следеће целине:

- Стицање знања неопходних за рад у школској библиотеци (часови предавања и индивидуалних консултација);
- Хоспитовање у школској библиотеци (четрдесет сати у школској библиотеци), вођење дневника рада (евиденција активности) и стручни разговори о посећеним часовима (присуство часовима у настави, увид у наставне припреме, разговор о различитим могућностима реализације часова и начинима рада);
- Писање методичке припреме за извођење часа у школској библиотеци;
- Реализација испитног часа;
- Присуство испитним часовима, евалуација и дискусија о одржаним часовима у школској библиотеци.

Школски библиотекари и професори разредне и предметне наставе показују ентузијазам, личну заинтересованост, мотивацију и спремност за сарадњу у циљу професионалног оспособљавања својих будућих колега – студената. Током праксе школски библиотекар има улогу ментора и задатак да упозна студенте са библиотеком као местом учења и разоноде, фондом и услугама у служби наставе, улогом лектире, литературе и слободног избора у развијању читалачких интересовања, могућим начинима реализације сарадње школског библиотекара са наставницима... Ефикасно оспособљавање подразумева континуирано праћење процеса праксе. У ту сврху студент води белешке и формира *Дневник хоспитовања* на основу којег се стиче увид у његов индивидуални рад (праћење

библиотечно-информационих послова у школској библиотеци, стручна запажања о школској библиотеци у остваривању и унапређивању образовно-васпитног рада, праћење часа, коментари, упознавање конкретних околности и планирање начина на које ће се они уважавати приликом израде методичке припреме и реализације наставног часа, односно укључивање школске библиотеке у наставу, стручна процена ситуација).

Огледни час у школској библиотеци

Васпитне, образовне и културне активности школске библиотеке треба посматрати у контексту образовних промена. Ове активности одређују место и улогу библиотеке у образовном процесу, као и њен специфичан рад у школи. Према *Стратегији развоја образовања у Србији до 2020. године* школске библиотеке „интензивно се користе у редовној настави као простор за учење, за спровођење релевантних активности ученика за поједине предмете и медијско описмењавање ученика. Библиотеке и библиотекари треба да буду ресурс-центри, помоћ наставницима и ученицима у реализацији наставе и ваннаставних активности“⁹. У складу с тим, студент реализује огледни, односно испитни час у школској библиотеци као месту учења. Од ментора добија савете за рад, литературу и неопходну помоћ у виду стручних сугестија о изради методичке припреме и о начину уважавања елемената у припреми, а који су важни за реализацију испитног часа. На огледном часу, користећи различите методе и облике рада, представља дело прилагођено узрасту ученика, односно реализује креативну радионицу или час едукативно-забавног карактера. Повезујући школско и животно знање код ученика развија креативност, мотивише за учење, подстиче и негује читалачка интересовања ученика.

Након испитног часа, студенту се детаљно образлажу гледишта на одржан час, а затим се води стручни разговор у коме студент износи своје виђење одржаног часа и образлаже поступања на њему. У разговору и вредновању часа, поред предметног наставника, учествују и библиотекар и наставник школе.

⁹ *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године*, http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678 (преузето 24. 1. 2015).

Неки од успешно реализованих часова и радионица у школској 2013/14 и 2014/15 су: *Извори информација у школској библиотеци*, *Ауторско право*, *Информациона писменост*, *Медијска писменост*, *Пуш око свећа за 45 минућа*, *Занимања и занати*, *По сјоменику се траг познаје*, *Пушјујући кроз Србију*, *Боншон*, *Чувари простора...*

Кроз радионицу *Извори информација у библиотеци* ђаци се упознају са релевантним изворима, развијају навику да користе разноврсне изворе информација – од традиционалних, штампаних, до електронских.

Повод за разговор о ауторском праву била је публикација *Пирати дигиталној доба*¹⁰. Циљ часа је да се код ученика развије свест о значају ауторског права, али и о томе шта је плагијат. Такође, на овим часовима ученици усвајају основе цитирања које им помажу у писању семинарских радова.

На часу о медијској и информационој писмености ученици откривају да нису све медијске поруке манипулативне, међутим, у мору информација неопходна је развијена медијска писменост како би успоставили контролу над медијским утицајем. Ђацима се приказују рекламе различите садржине. Циљ часа је да укаже на значај медија, на могућности суочавања са медијским порукама, односно да допринесе формирању става и развијању критичког односа. Медијска писменост треба да омогући разумевање медијских порука и њихове моћи у циљу корисне употребе у различитим друштвеним областима, али истовремено и ради заштите од разноврсних облика манипулације.

По сјоменику се траг познаје припреман је уз помоћ *Малој Полишкиној забавника*, што је ученицима добар показатељ да је периодика важан извор разноврсних информација. Током часа ђаци имају могућност да усвоје знања о познатим светским споменицима културе и да стечено знање провере кроз квиз.

Радионица у корелацији са наставом географије је *Пуш око свећа за 45 минућа*. Интердисциплинарни приступ одабраној теми омогућава повезивање наставног градива из више предмета, што омогућава ученику да на различите начине сагледа исте чињенице.

Закључак

Оваква концепција предмета има значајан удео у стручном оспособљавању студената за будући васпитно-образовни рад. Упознајући се са улогом, функцијама, задацима и значајем библиотека у образовним установама студент, без обзира на основну научну област, проширује своја знања из области школског библиотекарства, отварајући тако пут ка бољем запошљавању. Избором овог предмета студент стиче знања и вештине који ће обогатити његову радну биографију и помоћи му да квалитетно обавља посао: познаје рад у библиотечко-информационој области, разуме значај школске библиотеке, уме да искористи могућности које библиотеке нуде у циљу модернизације наставе, растерећивања ученика и наставника и успешнијег повезивања наставних области, зна да користи разноврсне облике и методе рада, спреман је за индивидуалан и тимски рад који подразумева сарадњу свих учесника у образовању – учитеља, наставника, библиотекара и ученика. Студент је оспособљен за рад у школској библиотеци, као и за рад у настави, односно може да ради као сарадник у разредној и предметној настави у основној и средњој школи или као наставни кадар у складу са основним профилом студија. Не само да стиче преко потребна практична знања и стручну компетентност за даљи рад, већ истовремено увиђа да је библиотека динамично место, простор где се може премостити јаз између образовних могућности и потреба – кроз наставне и ваннаставне активности, креативне радионице и предавања едукативно-забавног карактера.

¹⁰ Džon Ganc i Džek B. Ročester, *Pirati digitalnog doba: kako sukobi oko intelektualne svojine ugrožavaju naše lične slobode, naše poslovanje i svetsku privredu* (Beograd: Clio, 2007).

Литература:

1. Gorman, Majkl. *Naše neprolazne vrednosti: bibliotekarstvo u XXI veku*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta, 2007.
2. Грујић, Драгана. „Љубопитљивост и бајковитост“. У *Креативне радионице у школској библиотеци*. Уредник Александра Вранеш, 61–64. Београд: Филолошки факултет, 2011.
3. Dury, John. *The reformed librerie-keeper*. <http://www.readcentral.com/chapters/John-Dury/The-Reformed-Librerie-Keeper-1650/002> (preuzeto 4. 1. 2015).
4. „Закон о основама система образовања и васпитања“. *Сл. гласник РС* бр. 72 (2009).
5. „IFLA/UNESCO Смернице за школске библиотеке“. *Гласник Народне библиотеке Србије* бр. 1 (2005): 387–417.
6. Кроу, Шерил. „Шта мотивише на доживотно учење“. У *Деца и библиотеке: зборник радова са међународној научној скупи одржаној у Београду од 5. до 9. октобра 2005*. Уредник Александра Вранеш, 37–51. Београд: Филолошки факултет Универзитета, 2006.
7. Пенков, Миле. „Нови правилник о раду школских библиотекара“. *Школски библиотекар: онлајн часопис за школске библиотекарске* (2012): 18–34. http://skolskibibliotekar.edu.rs/sajt/images/dokumenti/Casopis/Skolski_bibliotekar_br_3.pdf (preuzeto 4. 1. 2015).
8. *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године*. http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678 (preuzeto 24. 1. 2015).

Methodical Practice in School Library

Summary

In order to educate modern, competent, graduate professionals, the LIS Department of the Belgrade Faculty of Philology has been searching for a new educational paradigm. Therefore, it has developed the subject Methodical Practice - Demonstration Classes, within the program of postgraduate master studies. Due to its specific features, the Methodical Practice became recognizable among courses in the master studies. The general aim of practical classes is to enhance students' understanding of methods of work of a school library. Their purpose is to familiarize students with practical work tasks that are important from the point of view of professional studies, as well as with applying knowledge and skills in practice. During the practical classes, students develop their skills, keep a day-to-day diary, visit classes, discuss and evaluate the observed classes, prepare and perform their demonstration exam classes. Such hands-on experience in the practical classes will help students to evaluate different methods of work and thus contribute to the shaping of their professional attitudes. The practical classes help students to apply their theoretical knowledge and acquire basic professional experience for their teaching practice. They also help students to form the basis for the further development of their professional competence. The subject Methodical Practice - Demonstration Classes points to the necessity of practical training in the academic education of students, as well as to the importance and the opportunities of active involvement of school libraries in curricular and extracurricular activities. Such a conception of this subject has a significant role in students' training for the future educational work. Students expand their knowledge in the field of school librarianship. New skills and experiences can increase the opportunity for better employment.

Keywords:

school library, school librarian, teaching assistant, Department of Library and Information Science, education, libraries in teaching, methodical practice, demonstration classes

Примљено: 17. марта 2015.

Исправке рукописа: 25. марта 2015.

Прихваћено за објављивање: 30. марта 2015.